

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

Кафедра дефектології та фізичної реабілітації

ФОРОСТЯН О.І.

Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної
роботи з навчальної дисципліни

«Актуальні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти»

для здобувачів другого (магістерський) рівня вищої освіти

Одеса -2021

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 1 від 22 вересня 2021 року)

Форостян О.І. Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти» для здобувачів другого (магістерський) рівня вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта : Одеса, Університет Ушинського, 2021. 32 с.

Рецензенти:

Прохоренко Л. І. - доктор психологічних наук, професор, директор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Джурицький П. Б. - доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Університету Ушинського.

Методичні рекомендації розроблено для допомоги здобувачам другого (магістерський) рівня вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Подано анотацію дисципліни, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу, вимоги до знань і вмінь здобувачів, набутих у процесі вивчення дисципліни, перелік питань до заліку.

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни.....	3
Анотація навчальної дисципліни.....	5
Плани практичних занять.....	7
Критерії оцінювання.....	25
Рекомендована література.....	30

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 6	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка	Статус дисципліни: Обов'язкова	
		Мова навчання: українська	
Змістових модулів – 2	ОПП «Спеціальна освіта (Логопедія)» Спеціальність 016 Спеціальна освіта	Рік підготовки:	
		1-й	1-й
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: - тези	016 Спеціальна освіта	Семестр	
Загальна кількість годин - 180		1-2-й	1-2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Лекції	
		24 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		40 год.	6 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		96 год.	146 год.
		Індивідуальні завдання:	
20	20		
Вид контролю: залік/екзамен			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання - аудиторних занять: самостійна робота - 35.5%: 64.5%

для заочної форми навчання - аудиторних занять: самостійна робота – 7.7%: 92.3%

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Актуальні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти» є основним компонентом у підготовці здобувачів другого (магістерський) рівня вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Мета вивчення дисципліни «Актуальні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти»: є формування у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти знань і вмінь, необхідних для вирішення завдань, пов'язаних з проблеми спеціальної та інклюзивної освіти. Ознайомити здобувачів освіти з методологією та практикою вивчення структури дефекту дітей з психофізичними порушеннями та надання їм допомоги в системі корекційно-педагогічної роботи в умовах спеціальних та інклюзивних закладів освіти.

Передумови для вивчення дисципліни: для вивчення навчальної дисципліни «Актуальні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти» здобувачі вищої освіти мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін, як «Філософія освіти» «Методологія та організація спеціальних психолого-педагогічних досліджень».

Очікувані програмні результати навчання

ПРН-1. Здійснювати аналіз еволюційних процесів у сфері освіти осіб з особливими освітніми потребами, обґрунтовувати власне бачення шляхів розв'язання наявних проблем.

ПРН-2. Здійснювати дослідження та/або провадити інноваційну діяльність з метою отримання нових знань, створення нових та удосконалення традиційних технологій викладання і супроводження та в ширших мультидисциплінарних контекстах.

ПРН-8. Приймати ефективні рішення з питань спеціальної та інклюзивної освіти, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати їх розвиток; визначати фактори, що впливають на досягнення поставлених цілей, зокрема, вимоги споживачів; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та імовірні наслідки рішень.

ПРН-10. Відшуковувати необхідні дані в науковій літературі, базах даних та інших джерелах, аналізувати та оцінювати ці дані.

ПРН-11. Здійснювати управління складною діяльністю у сфері спеціальної та інклюзивної освіти та у ширших контекстах, розробляти плани і заходи з їх реалізації, забезпечувати якість освіти, оцінювати ефективність і результативність діяльності.

ПРН-12. Організовувати та здійснювати методичний супровід процесу навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах спеціальних закладів освіти та інклюзивного освітнього середовища.

Очікувані результати навчання дисципліни

Знати:

- теоретико-практичні основи корекційної спрямованості в спеціальних та інклюзивних закладах освіти; основні завдання,

форми, методи, засоби, методичне забезпечення навчально-виховного та корекційного впливу на дітей з особливими освітніми потребами різних вікових груп; напрямки педагогічної діагностики особистості,

- планування виховної роботи в спеціальному та інклюзивному закладі; основні положення щодо методик навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, особливості їх впровадження;
- сутність та особливості організації і проведення корекційно-виховної роботи в спеціальному та інклюзивному закладі;
- систему закладів для дітей з особливими потребами різних відомств; структуру професійної діяльності спеціального педагога спеціальних та інклюзивних закладів.

Уміти:

- аналізувати і доводити основні етапи організації роботи педагогічного персоналу класу/групи;
- використовувати дані клінічних, психолого-педагогічних дослідження при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами; планувати роботу педагогічного персоналу класу/групи, особливостей його взаємозв'язку з батьками та дітьми;
- професійно поводити себе згідно до структури професійної діяльності спеціального педагога;
- організовувати усі напрямки корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;
- аналізувати програму спеціального та інклюзивного закладу за усіма напрямками; впроваджувати сучасні технології та методики у навчально-виховний процес спеціального та інклюзивного закладу.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Загальні компетентності:

ЗК-2. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК-3. Здатність працювати в команді.

ЗК-7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності:

СК-1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем спеціальної та інклюзивної освіти.

СК-5. Здатність приймати ефективні рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК-7. Здатність до організації освітнього процесу у спеціальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій.

СК-8. Здатність до організації процесу навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища.

СК-11. Здатність розв'язувати складні задачі у сфері спеціальної та інклюзивної освіти з урахуванням регіональних потреб.

ОПАНОВУЮЧИ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:

- сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;
- бути присутнім на всіх навчальних заняттях, окрім випадків, викликаних поважними причинами;
- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;
- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси.

ПЛАНІ ЛЕКЦІЙНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

**Тема: Теоретико-методологічні основи проблеми порушень
розвитку**

Лекційне заняття №1 4 години

План

1. Предмет і завдання курсу. Актуальність даної проблематики.
2. Значення суміжних дисциплін для вивчення і поглибленого розуміння відхилень у розвитку.
3. Теоретико-методологічні основи вчення о складній структурі аномального розвитку. Сучасні уявлення сутності складного дефекту.
4. Етіологія порушень розвитку. Поняття о ускладненому порушенні розвитку.
5. Проблема диференційної діагностики дітей з особливими освітніми потребами.

Теоретичний блок. Клінічними основами корекційної педагогіки слугують: анатомія, фізіологія і патологія людини; психопатологія; невропатологія; генетика; клініка розумової відсталості. Використання знань цих галузей допомагає у проведенні психолого-педагогічної діагностики,

розробці корекційних програм, доборі методів роботи з дітьми, що потребують корекції психофізичного розвитку. Досить тісно корекційна педагогіка пов'язана із спеціальною психологією, яка виконує роль психологічного фундаменту у навчанні, вихованні дітей, корекційній роботі з ними. Корекційна педагогіка використовує знання вікової і педагогічної психології, соціальної педагогіки і психології. Сама ж корекційна педагогіка слугує базою для спеціальних методик навчання та виховання учнів з психічними і (або) фізичними порушеннями.

Складна структура аномального розвитку складається із первинного дефекту (ядра), викликаного певним хворобливим фактором, і вторинних та супутніх порушень, що виникають під впливом первинного дефекту у процесі розвитку дитини. Всі структурні компоненти є взаємозалежними, окрім того вторинні ускладнення пов'язані з дією середовищних факторів у розвитку психіки дитини. У складній структурі аномального розвитку вчені виділяють такі закономірності: - на рівень розвитку дитини суттєво впливає ступінь і якість первинного дефекту (тотальне чи часткове, органічне чи функціональне ураження); - від ступеня вираження та якості первинного дефекту залежить не лише кількісна, а і якісна своєрідність вторинних відхилень у розвитку аномальної дитини (В.М.Синьов); - своєрідність розвитку аномальної дитини залежить від часу виникнення первинного дефекту: чим раніше діє хворобливий фактор, тим важчим є ступінь порушення; - особливості розвитку аномальної дитини визначаються і середовищними факторами, особливо педагогічними умовами; - чим далі від першопричини знаходиться порушення, тим більше воно піддається виховному і лікувальному впливу (Л.С.Виготський); - відсутність педагогічних умов, що враховують специфічні особливості дитини, обумовлені первинним дефектом, призводить до дивергенції (розходження біологічного та соціального розвитку), внаслідок чого виникають складні вторинні відхилення; - чим раніше створюються спеціальні умови для розвитку і виховання дитини з психофізичними вадами, тим менше виникає вторинних ускладнень; - у корекційній роботі слід враховувати не лише порушення дитини, а і наявні позитивні можливості (опора на збережені функції або «пуди здоров'я» за Л.С.Виготським); - вагомого значення у розвитку та соціалізації дітей набуває мовлення оточуючих (членів родини, педагогів); - процес навчання дітей з психофізичними порушеннями має враховувати не лише рівень актуального розвитку, а й ґрунтуватись на потенційних можливостях дитини, тобто зоні найближчого розвитку (навчання має вести за собою розвиток за Л.С.Виготським); - закономірністю психічного розвитку аномальних дітей є труднощі їхньої соціальної адаптації, складність взаємодії із соціальним середовищем; - виховання і навчання дітей з психофізичними порушеннями має бути корекційно спрямованим, корекційний вплив має поєднуватись із формуванням практичних навичок і вмінь.

Практичне заняття № 1 4 години

Вирішення практичних завдань. Актуальність даної проблематики.

Круглий стіл. Значення суміжних дисциплін для вивчення і поглибленого розуміння відхилень у розвитку

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення поняття «аномальна дитина» та наведіть сучасні наукові синоніми.
2. Назвіть основні категорії порушень психофізичного розвитку у дітей.
3. Охарактеризуйте причини порушень психофізичного розвитку у дітей.
4. У чому сутність складної структури аномального розвитку?

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрити сучасні уявлення сутності складного дефекту.
2. У чому полягає проблема диференційної діагностики дітей з особливими освітніми потребами.

Рекомендована література: [1], [2], [5], [8], [9], [12].

Тема: Діти з особливими освітніми потребами.

Лекційне заняття № 2 4 години

План

1. Діти з особливими освітніми потребами. Діти з порушеним слухом і зниженим інтелектом
2. Діти з порушеннями зору та інтелекту
3. Діти з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту.
4. Діти з комплексними порушеннями, що поєднують сенсорні, опорно-рухового, інтелектуальні порушення і мовленнєві порушення.
5. Порушення мовлення первинного характеру.

Теоретичний блок. Дітей з вадами психофізичного розвитку поділяють на декілька категорій. У науковій літературі існують різні класифікації, наприклад, залежно від галузі застосування чи мети поділу. Найбільш поширеною у корекційній освіті є класифікація дитячих аномалій за видом порушення, оскільки саме з урахуванням цього визначаються зміст і методи роботи з дитиною, добирається заклад для неї та форма організації навчання і виховання.

Відповідно виділяють наступні категорії порушень психофізичного розвитку у дітей: виразні та сталі порушення слухової функції (глухі, слабчочуючі, пізно оглухлі діти); виразні порушення зору (сліпі, слабкозорі діти); важкі мовленнєві порушення (діти-логопати); стійкі порушення інтелектуального розвитку на основі органічного ураження центральної нервової системи (розумово відсталі діти); затримка психічного розвитку (діти із ЗПР); порушення опорно-рухового апарату (діти з вадами опорно-рухового

апарату); емоційно-вольові розлади (діти з вадами емоційно-вольової сфери); комплексні порушення декількох функцій (сліпоглухі діти; діти, в яких вади зору, слуху, опорнорухового апарату поєднуються із розумовою відсталістю).

Порушення слухової функції. За ступенем виразності та складністю порушення слухової функції поділяються на такі види: глухота – глибоке стійке двостороннє порушення слуху, вроджене або набуте у ранньому віці до того, як у дитини сформувалось мовлення; туговухість – часткова слухова недостатність з різним ступенем виразності, яка є причиною порушень мовленнєвого розвитку; пізнооглухлість – втрата слуху після того, як мовлення було сформованим. Порушення зорової функції. Відповідно до ступеня порушення функції зорового аналізатора дітей із стійкими вадами зору поділяють на сліпих і слабкозорих: сліпота – зорові відчуття у дітей або зовсім відсутні, або зберігається відчуття світла чи незначний залишковий зір, проте недостатній для звичайної життєдіяльності; слабкозорість – виразне зниження гостроти зору або значне порушення інших зорових функцій (наприклад, звуження меж поля зору), або прогресуюче захворювання. Проте навіть сильно порушений зір є провідним аналізатором. Важкі мовленнєві порушення. Порушеннями мовлення вважаються відхилення від норми, загальноприйнятої у певному мовленнєвому середовищі, які повністю або частково перешкоджають мовленнєвому спілкуванню та обмежують можливості соціальної адаптації людини. Специфіка та ступінь відхилень залежать від часу їх виникнення, рівня психічного та інтелектуального розвитку дитини, впливу соціального середовища. Порушення можуть виявлятися в усному чи писемному мовленні у різних його компонентах (звукова сторона, лексика, граматики та ін.) або функціях (комунікативна, мотиваційна, регулююча тощо). Порушення мовлення можуть бути самостійними, у різних сполученнях, а можуть проявлятися при інших аномаліях, як наслідок основного захворювання. Порушення інтелектуального розвитку. Поняття «розумова відсталість» в українській спеціальній психології розглядається як стійке порушення пізнавальної діяльності на основі органічного ураження центральної нервової системи. Розумова відсталість поділяється на два види: олігофренія і деменція, що відрізняються за часом виникнення та протіканням. За складністю й виразністю порушення розумову відсталість поділяють на три ступені: ідіотія; імбецильність, дебільність. Згідно сучасної міжнародної класифікації хвороб (МКХ - 10) розумова відсталість поділяється таким чином: розумова відсталість легкого ступеня (дебільність); помірна розумова відсталість (легка імбецильність); важка розумова відсталість (виразна імбецильність); глибока розумова відсталість (ідіотія). Затримка психічного розвитку (ЗПР). ЗПР виражається в уповільненому темпі дозрівання різних психічних функцій. ЗПР може бути зумовлена як біологічними, так і соціальними факторами, а також різними варіантами їх поєднання. Особливості психічного розвитку цієї категорії дітей перешкоджають повноцінному засвоєнню ними навчальної програми загальноосвітньої школи без спеціально створених умов. Проте ці діти істотно

відрізняються від розумово відсталих, оскільки здатні оволодіти ширшим і глибшим обсягом знань, є спроможними самостійно узагальнювати й застосовувати засвоєні знання, сприймають допомогу. Основними типами ЗПР є наступні: ЗПР конституційного походження (психічний та психофізичний інфантилізм); ЗПР соматогенного генезу; ЗПР психогенного генезу; цереброастенічна ЗПР. Ці типи є різними за характеристикою, а діти, відповідно, потребують неоднакової допомоги, часто водночас з педагогічною – психологічної, медичної. Порухення опорно-рухового апарату До порушень опорно-рухового апарату призводять різні причини. А саме: захворювання нервової системи: - дитячий церебральний параліч, - поліомієліт; вроджені патології опорно-рухового апарату: - вроджений звих стегна, - кривошия, - аномалії розвитку хребта (сколіоз), - клишоногість та інші деформації стоп, - недорозвиток і дефекти кінцівок, - аномалії розвитку пальців кисті, - артрогрипоз (вроджене каліцтво); набуті захворювання і порушення опорно-рухового апарату: - травматичні ураження спинного і головного мозку, кінцівок, - поліартрит, - захворювання скелету (туберкульоз, пухлини кісток, остеомієліт), - системні захворювання хребта (рахіт, хондродистрофія). Захворювання та порушення опорно-рухового апарату є досить різними, проте у більшості дітей спостерігаються подібні проблеми, зокрема, провідною вадою є рухова (затримка формування, порушення або втрата рухових функцій). Порушення емоційно-вольової сфери Відхилення у розвитку дітей, шкільна неуспішність, негативні зміни у поведінці дітей можуть бути обумовлені тяжкими психічними переживаннями дитини, довготривалими несприятливими впливами, різними формами психопатій. До емоційно-вольових розладів, зокрема, відносяться: ранній дитячий аутизм; реактивні стани; конфліктні переживання; психопатичні форми поведінки.

Комплексні порушення декількох функцій Ця категорія дітей характеризується поєднанням двох чи навіть декількох виразних психофізичних порушень: зору, слуху, мовлення, рухового й пізнавального розвитку. Наприклад, сліпоглухі діти; діти, в яких вади зору, слуху чи опорно-рухового апарату поєднуються із розумовою відсталістю або затримкою психічного розвитку. Класифікації дитячих аномалій набувають вагомого значення для визначення закладу та планування індивідуальної програми спеціальної корекційно-педагогічної допомоги. У всіх вище означених категорій дітей є специфічні труднощі й проблеми розвитку, обумовлені характером і ступенем виразності наявних відхилень, умовами соціально-педагогічного оточення дитини на ранніх етапах її розвитку. Водночас властивими для всіх категорій дітей з вадами психофізичного розвитку є наступні проблеми розвитку (О.Л.Венгер, О.А.Єкжанова, Н.М.Назарова, О.А.Стребелева): соціальна дезадаптованість дитини; уповільнене й обмежене сприймання; недоліки розвитку моторики; вади мовленнєвого розвитку; недоліки розвитку мислиннєвої діяльності; недостатня у порівнянні із звичайними дітьми пізнавальна активність; прогалини у знаннях і уявленнях про навколишній світ, міжособистісні стосунки; недоліки у розвитку

особистості (невпевненість у собі, невиправдана залежність від оточуючих, низька комунікабельність, егоїзм, песимізм, занижена або завищена самооцінка, невміння керувати власною поведінкою). Ці особливості призводять до суттєвої затримки розвитку психічних новоутворень на кожному віковому етапі і якісній своєрідності становлення особистості дитини. Вище означені недоліки можуть проявлятися у дітей неоднаковою мірою, у різних комбінаціях.

Практичне заняття № 2 4 години

Дискусія. Діти з особливими освітніми потребами.

Вирішення практичних завдань. Діти з порушеним слухом і зниженим інтелектом та діти з порушеннями зору та інтелект

Семинар. Діти з комплексними порушеннями

Питання для обговорення:

1. Які особливості психофізичного розвитку дітей з порушеним слухом і зниженим інтелектом?
2. Які особливості психофізичного розвитку дітей з порушеннями зору та інтелекту?
3. Які особливості психофізичного розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту?

Завдання для самостійної роботи

1. Надати особливості психофізичного розвитку дітей з комплексними порушеннями, що поєднують сенсорні, опорно-рухового, інтелектуальні порушення і мовленнєві порушення.

Рекомендована література: [1], [3], [6], [9], [11], [15].

Тема: Система корекційно-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами

Лекційне заняття № 3 4 години

План

1. Актуальність проблеми комплексної допомоги дітям з особливими освітніми потребами.
2. Основні положення побудови методики корекційно-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами.

Теоретичний блок. Для успішної організації індивідуального навчального процесу дітей з психофізичними вадами вчитель має добре володіти знаннями особливостей їх психофізичного розвитку, типових труднощів, що виникають при оволодінні навчальним матеріалом і є обумовленими характером захворювання. Педагог має розуміти, на якому етапі й чому виникла та чи інша проблема у навчанні, як це відображається на

засвоєнні навчальної програми. До початку навчально - корекційної роботи вчитель має детально вивчити документацію про дитину; провести детальну бесіду з батьками про інтереси дитини, її схильності, потреби й улюблені заняття; з'ясувати її характерологічні особливості та особливості поведінки; вивчити стосунки у родині. Для навчання дітей з психофізичними вадами використовуються ті ж методи, що й для навчання дітей з непорушеним розвитком, проте особливості психофізичного розвитку учнів обумовлюють інакші способи застосування цих методів. Зокрема, методи навчання повинні бути корекційно – розвивальними. Це найсуттєвіша відмінність спеціальних дидактичних методів, яка означає, що будь-який метод чи прийом окрім дидактичної мети має розв'язувати і корекційну, спрямовану на розвиток учнів. В організації навчальної діяльності враховується рівень знань, темп роботи, динаміка втомлюваності, обсяг пам'яті, стійкість уваги, довільність психічних процесів дитини, рівень розвитку її мовлення та опорно-рухової системи. Це передбачає, наприклад: - відбір для кожного уроку певної невеликої за обсягом кількості навчального матеріалу; - максимальну розгорнутість і поділ складних понять і дій; - уповільненість навчання; - повторюваність дій; - наявність пропедевтичних періодів у навчанні; - опору на чуттєвий досвід учнів; - керівництво діями учнів; - поступовий розвиток пізнавальних процесів; - оптимізацію темпу роботи та динаміки втомлюваності; - посилення здатності дитини до саморегуляції; - розвиток самостійності дитини. Методи слід застосовувати у нерозривній єдності, гармонійно. Це обумовлено характером процесу пізнання, в якому поєднуються безпосереднє сприймання об'єктів і явищ, розумова обробка результатів сприймання і практична діяльність. Тому жодна форма пізнання не може бути абсолютизована, оскільки це негативно вплине на реалізацію корекційних завдань. Гармонійність у поєднанні методів навчання означає не рівномірний розподіл методів на уроці, а поєднання їх у оптимальних пропорціях в залежності від певного критерію. Так, за аспектом передачі та сприймання навчальної інформації узгоджуються словесні, наочні та практичні методи; за логічним – індуктивні та дедуктивні; за аспектом мислення і розв'язання корекційних завдань – репродуктивні та проблемно-пошукові; за аспектом керування навчанням – методи самостійної роботи і роботи під керівництвом вчителя; за аспектом мотивації – методи стимулювання інтересу до навчання і відповідальності за нього тощо. У процес навчання необхідно включати методи, які викликають інтерес до учіння. Це, зокрема, використання різних видів ігор, створення ігрових моментів, моделювання реальних ситуацій тощо. Ця особливість такого значення у навчанні дітей з нормальним розвитком не набуває, а у навчанні школярів з психофізичними вадами вона пов'язана із пасивністю дітей, зниженням їхнього інтересу до навчання і часто нерозумінням його

необхідності, наявними труднощами й невдачами. Методи мають відповідати принципам спеціальної дидактики. А саме: - дидактичні методи мають бути спрямованими не лише на формування знань, вмінь і навичок учнів, корекцію їх психофізичного розвитку, а й на їх моральне виховання; - методи навчання мають бути доступними для учнів і водночас забезпечувати доцільний рівень труднощів з метою стимулювання учнів до розумових дій, докладання вольових зусиль, оптимального розвитку; - методи слід обирати так, щоб вони забезпечували свідомість і міцність засвоєння знань дітьми, формували у них вміння теоретичні знання застосовувати в практичній діяльності в різних умовах; - поєднувати методи необхідно так, щоб вони призводили до оволодіння досвідом послідовно і системно; - методи повинні стимулювати учнів до самостійної роботи, творчості, ініціативи; - при виборі методів слід враховувати не лише загальні психічні закономірності, властиві дитині з певною аномалією та діагнозом, а й індивідуальні особливості кожної дитини. Різні категорії дітей з психофізичними вадами потребують специфіки у використанні прийомів корекційного навчання. Опишемо окремі з них, зауваживши, що детальне оволодіння спеціальними методиками можливе лише за умови копіткого вивчення конкретних галузей дефектології.

Найважливіше завдання системи корекційної освіти — це підготовка дитини з психофізичними вадами до повноцінного життя у сучасних соціально-економічних умовах. Певні відхилення у фізичному та розумовому розвитку учнів спеціальної школи створюють труднощі у досягненні загальної освітньовиховної мети, породжують суперечності між прагненнями учнів і їхніми можливостями. Тому процес навчання і виховання дітей з психофізичними вадами має чітку корекційну спрямованість. Корекція дефектів психофізичного розвитку учнів, розвиток їхньої особистості здійснюється у процесі всієї роботи спеціальної школи. Окремої програми корекції не існує, вона проводиться на навчальному матеріалі всіх предметів, у повсякденному житті. Педагогічні прийоми корекційної роботи стимулюють компенсаторні процеси розвитку дітей з психофізичними вадами і дозволяють формувати у них нові позитивні якості. Корекційна спрямованість становить сутність навчально-виховного процесу у спеціальній школі і не розглядається як окрема ділянка або додаток до основного змісту роботи школи, а сполучена з ним. Наявне порушення впливає на особистість дитини в цілому, а це означає, що для її розвитку дитини навчання, виховання, розвиток і корекція повинні бути єдиним процесом, який включає корекційні завдання як інтегровану складову частину. Навчання є основним шляхом корекції недорозвитку психіки дітей з психофізичними вадами, оскільки знаходиться у нерозривній єдності з вихованням і розвитком і може бути спрямованим також на формування новоутворень особистості дитини. Успішне виконання завдань спеціальної школи можливе лише тоді, коли всі педагогічні заходи

спрямовуватимуться на послаблення або подолання психічних та фізичних недоліків учнів, на їхній подальший цілісний особистісний розвиток. Саме тому в теорії та практиці корекційної педагогіки вживається термін корекційно - розвивальна робота або корекційно – розвивальний процес навчання. Система корекційних заходів на учнів має впливати на особистість в цілому і виявлятися у єдності таких її компонентів, як пізнавальні й емоційно – вольові психічні процеси; досвід (знання, вміння, навички); спрямованість; поведінка; а також має бути розрахована на тривалий час. Ефективність корекційної спрямованості навчання можна оцінити за такими критеріями: - якісне і кількісне полегшення структури дефекту; - виправлення недоліків і перехід скоригованої вади до позитивних можливостей дитини; - підвищення рівня актуального розвитку і, як наслідок, розширення зони найближчого розвитку; - свідоме користування дітьми набутим досвідом; - накопичення і позитивна зміна властивостей особистості. Розв'язання корекційних завдань є функцією кожного працівника спеціальної школи, тому водночас із навчальною і виховною персонал проводить корекційну роботу.

Практичне заняття № 3 8 години

Вирішення практичних завдань. Система корекційно-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами. Актуальність проблеми комплексної допомоги дітям з особливими освітніми потребами. Основні положення побудови методики корекційно-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає актуальність проблеми комплексної допомоги дітям з особливими освітніми потребами?
2. Визначить мету різних типів закладів для дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку, і шляхи її реалізації.
3. Охарактеризуйте принципи, покладені в основу організації спеціальних закладів для дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрити основні положення побудови методики корекційно-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами.

Рекомендована література: [1], [4], [7], [9], [16], [20].

Тема: Інклюзивна освіта як соціальна модель.

Лекційне заняття № 4 2 години

План

1. Принципи інклюзивної освіти.
2. Інтегрована та інклюзивна освіта в різних країнах світу. Міжнародна політика та законодавча база інклюзивної освіти.
3. Організація інклюзивної освіти в Україні.
4. Мета і завдання інклюзивної освіти.
5. Умови ефективності інклюзивної освіти. Порядок організації інклюзивних закладів.

Теоретичний блок. Інклюзія потребує змін на всіх рівнях освіти, оскільки є особливою системою навчання, що охоплює весь різноманітний контингент учнів та диференціює освітній процес відповідно до потреб учнів усіх груп та категорій. Інклюзивне навчання передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку (А.А.Колупаєва). Інклюзивна освіта є підходом, який допомагає адаптувати освітню програму та освітнє середовище до потреб учнів, які відрізняються своїми навчальними можливостями. Інклюзивна освіта є позитивною не лише для дітей з порушеннями психофізичного розвитку, а й для їх здорових ровесників. Переваги інклюзивної освіти: - розуміння суспільством проблем інвалідності; - солідарність між дітьми з особливими потребами та їх здоровими ровесниками; - формування у дитини з вадами розвитку моделі здорового повноцінного способу життя; - створення умов для соціальної адаптації та найбільш повного розкриття свого потенціалу у дитини з вадами розвитку; - зосередження уваги на можливостях і сильних сторонах особистості дитини; - можливість усіх дітей жити разом із родиною; - виховання у здорових дітей толерантності, комунікабельності, більш адекватної самооцінки, меншої агресії, вміння цінувати своє здоров'я; - реальна інтеграція та суспільна адаптація. Існуючі бар'єри: - архітектурна недоступність шкіл; - недостатність знань і навіть упередженість адміністрації та педагогів шкіл, батьків здорових учнів щодо проблем дітей з психофізичними порушеннями і неготовність до їхнього включення у колектив здорових однолітків; - відсутність знань у батьків дітей з психофізичними порушеннями про відстоювання прав дітей на освіту, страх перед системою освіти і соціальної підтримки; - відсутність у школах достатньої матеріально-технічної бази для інклюзивної освіти (підручники, посібники, ТЗН, спеціальне обладнання); - методична неготовність педагогів і психологів загальноосвітніх закладів; - відсутність спеціальних посад (медики, спеціальні психологи, корекційні педагоги) у загальноосвітніх закладах для здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з психофізичними порушеннями. Принципи інклюзивної освіти: цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень; кожна людина є здатною відчувати і думати; кожна людина має право на спілкування й на те, щоб її почули; усі люди потребують один одного; справжня освіта може здійснюватись лише у контексті реальних взаємостосунків; усі люди потребують підтримки і дружби ровесників; для усіх учнів досягнення

прогресу скоріше можуть бути у тому, що вони можуть робити, ніж у тому, що не можуть; різноманітність посилює усі сторони життя людини. Інклюзивна освіта здійснюється через формування спеціального інклюзивного класу, наповнюваність якого має становити не більше 20 учнів. У класі (групі) може бути не більше трьох дітей з психофізичними вадами, при цьому доцільно добирати дітей однієї категорії порушення (нозології). Як і при інтеграції навчання дітей здійснюється за навчальними планами і програмами відповідних типів спеціальних шкіл або за індивідуальними планами й програмами з урахуванням конкретної категорії порушення. У процесі навчання і виховання реалізуються корекційні завдання. Ефективність інклюзивної освіти залежить від здійснення психолого-педагогічного супроводу, який має забезпечуватись скоординованими діями команди фахівців: вчитель-дефектолог певної галузі, психолог, соціальний педагог, лікар, батьки дитини. В цілому для забезпечення ефективного інтегрованого чи інклюзивного навчання дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку, є необхідним створення відповідних умов: - раннє виявлення вад розвитку і започаткування корекційної роботи; - правильне діагностування розвитку дитини та урахування її можливостей; - психологічна готовність дитини і її батьків до навчання спільно зі здоровими однолітками; - тісна співпраця з батьками, надання їм необхідного мінімуму дефектологічних знань, психотерапевтичної і консультативної допомоги; - відповідна підготовка педагогів загальноосвітніх закладів для здійснення фахового супроводу «інтегрованих» чи «інклюзованих» дітей; - створення спеціальних умов в класі, школі (необхідне обладнання, охоронний режим тощо); - підготовка здорових учнів класу до взаємодії з аномальною дитиною; - супровід інтегрованого учня фахівцем – дефектологом, надання дитині кваліфікованої корекційної допомоги; - забезпечення психологічного супроводу.

Практичне заняття № 4 4 години

Семінар. Інклюзивна освіта як соціальна модель.

Питання для обговорення:

1. Яку роль відіграла Всесвітня конференція в Саламанці для розвитку інклюзивної освіти?
2. Дайте визначення понять «інтеграція», «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання».
3. Назвіть види (форми) інтеграції.
4. Виділіть ключові аспекти інклюзії.

Завдання для самостійної роботи

1. Яким чином Конвенція про права осіб з інвалідністю гарантує забезпечення інклюзивної освіти?
2. Опишіть досвід впровадження інклюзивної освіти в різних країнах світу.

Рекомендована література: [2], [4], [7], [8], [19], [21].

Тема: Психолого -педагогічний супровід дітей в інклюзивному закладі

Лекційне заняття № 5 4 години

План

1. Завдання психолого-педагогічного супроводу.
2. Програма психолого-педагогічного супроводу.
3. Роль учасників команди психолого-педагогічного супроводу.
4. Індивідуальний підхід у навчанні й вихованні дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Теоретичний блок. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливостями психофізичного розвитку в інклюзивному закладі - це взаємоузгоджена комплексна діяльність мультидисциплінарної команди фахівців і батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини; засвоєнню нею знань, умінь і навичок; успішній адаптації, реабілітації; її самореалізації та інтеграції в соціум. Особливістю психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзії є індивідуальний підхід до вирішення завдань особистісного розвитку, навчання і виховання дитини. Результативність психолого-педагогічного супроводу залежить від координованості дій усіх фахівців.

Завдання психолого-педагогічного супроводу: комплексне медико-психолого-педагогічне вивчення дитини з особливостями психофізичного розвитку; організація освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітніх інклюзивних навчальних закладів у комплексному поєднанні з корекційно-розвитковим компонентом та реабілітаційними заходами; різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування інтересів і потреб; збереження і зміцнення здоров'я дітей; корекційно спрямоване виховання школяра як культурної і моральної людини; надання у процесі навчання й виховання комплексної психологомедико-педагогічної допомоги дитині з урахуванням стану її здоров'я, особливостей психофізичного розвитку; моніторинг динаміки результатів навчальної, виховної і корекційнорозвиткової роботи; змін в стані здоров'я, інтелектуальній і емоційно-вольовій сферах дитини, її соціальній ситуації розвитку; консультування родини з питань виховання і розвитку дитини з психофізичними порушеннями; надання батькам необхідної психологічної допомоги; створення позитивного соціального середовища для інклюзії через підготовку учнів з типовим розвитком та їхніх батьків до взаємодії із дітьми, що потребують корекції психофізичного розвитку; професійна взаємодія фахівців. Наголосимо, що перебування дитини з порушеннями психофізичного розвитку в закладі без психолого-педагогічного супроводу є стихійною або формальною інклюзією, яка приносить лише шкоду і гальмує процес реального впровадження справжнього інклюзивного навчання.

Програма психолого-педагогічного супроводу Перед складанням програми психолого-педагогічного супроводу члени команди мають ретельно вивчити документи, з якими дитина прийшла в інклюзивний заклад, зокрема, її індивідуальну картку розвитку, медичні документи (за наявності специфічних проблем), психолого-педагогічну характеристику із попереднього закладу. Психолого-педагогічна характеристика на дитину, написана педагогами закладу, у якому вона перебувала (дитячий садок, школа) набуває вагомого значення для правильного урахування особливостей розвитку дитини, уточнення категорії порушення й клінічного діагнозу; реалізації індивідуального підходу. Зауважимо, що й самим членам команди (класний керівник, соціальний педагог та ін.) доводиться писати характеристику на дитину. Психолого-педагогічна характеристика має відповідати таким вимогам: підсумок спостережень - характеристика має бути результатом цілеспрямованих довготривалих спостережень, а не одноразового дослідження; необхідно показати як позитивну, так і негативну динаміку перебування дитини у закладі; добір фактів - характеристика має ґрунтуватись на фактичному матеріалі; слід описувати найбільш яскраві й типові приклади поведінки дитини, її труднощів, позитивного досвіду; не зазначати випадкові факти; уникати суб'єктивності й однобічності у доборі фактичного матеріалу; не нагромаджувати одноманітних фактів; систематизація фактів і висновки педагога – викладати факти слід послідовно, систематизовано; висновок має бути логічним завершенням системи описаних фактів; характер викладу – викладати слід просто, зрозуміло, уникати складних формулювань і незрозумілих громіздких термінів; позитивні сторони дитини – у характеристиці слід писати не лише про труднощі й проблеми дитини, а й, обов'язково, про її позитивні, збережені можливості («пуди здоров'я» за Л.С.Виготським); індивідуальна робота з дитиною – слід зазначити, хто із фахівців (вчитель, вихователь, логопед, психолог, лікар та ін.) працював з дитиною індивідуально, яка допомога надавалась, і якими є її результати; обсяг характеристики – психолого-педагогічна характеристика має бути короткою, але переконливою.

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії забезпечується мультидисциплінарною командою фахівців, кожен член якої має виконувати свої функції. Мультидисциплінарний підхід передбачає взаємодію спеціалістів багатьох галузей (загальна та спеціальна освіта, соціальна педагогіка, медицина, психологія, реабілітологія тощо), що дозволяє в комплексному супроводі дитини оптимізувати процеси її розвитку, виховання, навчання, лікування. Мультидисциплінарна команда інклюзивної освіти – це група фахівців та батьків дитини, об'єднаних спільною метою, виконанням завдань і загальним підходом, для реалізації яких вона підтримує всередині команди взаємну відповідальність.

Для навчання дітей з психофізичними вадами використовуються ті ж методи, що й для дітей з непорушеним розвитком, проте особливості

психофізичного розвитку учнів обумовлюють інакші способи застосування цих методів. Зокрема, методи навчання повинні бути корекційно – розвивальними. Це найсуттєвіша відмінність спеціальних дидактичних методів, яка означає, що будь-який метод чи прийом окрім дидактичної мети має розв’язувати і корекційну, спрямовану на розвиток учнів. В організації навчальної діяльності враховується рівень знань, темп роботи, динаміка втомлюваності, обсяг пам’яті, стійкість уваги, довільність психічних процесів дитини, рівень розвитку її мовлення та опорно-рухової системи. Це передбачає, наприклад: - відбір для кожного уроку певної невеликої за обсягом кількості навчального матеріалу; - максимальну розгорнутість і поділ складних понять і дій; - уповільненість навчання; - повторюваність дій; - наявність пропедевтичних періодів у навчанні; - опору на чуттєвий досвід учнів; - керівництво діями учнів; - поступовий розвиток пізнавальних процесів; - оптимізацію темпу роботи та динаміки втомлюваності; - посилення здатності дитини до саморегуляції; - розвиток самостійності дитини.

Практичне заняття № 5 6 години

Круглий стіл. Психолого -педагогічний супровід дітей в інклюзивному закладі.

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення поняття «психолого-педагогічний супровід».
2. Якими є завдання психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями психофізичного супроводу в інклюзивному закладі?
3. Визначить роль всіх учасників команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями психофізичного супроводу в інклюзивному закладі.
4. Які особливості слід враховувати при індивідуальному підході до дітей з психофізичними вадами?

Завдання для самостійної роботи

1. У чому полягає значення індивідуального підходу в навчанні і вихованні дітей з особливостями психофізичного супроводу?
2. Опишіть прийоми індивідуального підходу до дітей з різними категоріями порушень психофізичного розвитку.

Рекомендована література: [3], [3], [8], [9], [15], [18].

Тема: Реалізація корекційно-розвиткового компоненту інклюзивного навчання.

Лекційне заняття № 6 2 години

План

1. Сутність корекційно-розвиткового компоненту освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку.
2. Шляхи реалізації корекційно-розвиткового компоненту.
3. Сутність та завдання оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями психофізичного розвитку.

4. Навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти.

Теоретичний блок. Певні порушення у фізичному та (або) психічному розвитку учнів створюють труднощі в досягненні загальної освітньо-виховної мети, породжують суперечності між прагненнями учнів і їхніми можливостями. З огляду на це, у нормативно-правових документах інклюзивної освіти чітко зазначено, що особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість.

Корекційно-розвиткова робота обумовлюється специфікою розвитку дитини, а не типом закладу. Відповідно, якщо дитина навчається в інклюзивній школі, вона має одержувати весь комплекс корекційної допомоги, передбачений для неї нормативною базою освітніх послуг.

корекційно-розвиткова робота – це комплексна діяльність різних фахівців, спрямована на поліпшення процесів розвитку і соціалізації дитини, послаблення або подолання її психофізичних порушень у процесі навчання і виховання з метою максимально можливого розвитку особистості та підготовки до самостійного життя. Корекційно-розвиткова робота є складовою навчально-виховного процесу в інклюзивному закладі.

Реалізація корекційних цілей у процесі навчання і виховання дітей в інклюзивному закладі Визначенню корекційних цілей передують глибоке психолого-педагогічне вивчення дитини, результати якого відзначаються у індивідуальній програмі розвитку учня. Первинне вивчення дитини відбувається на психолого-медикопедагогічній консультації. Після цього група фахівців (психолог, корекційні педагоги, вчитель та асистент інклюзивного класу, соціальний педагог, лікарі) мають здійснити ґрунтовне вивчення всіх аспектів її розвитку не лише в умовах експериментальних методик, а й у процесі тривалого спостереження. Для визначення корекційних цілей слід вивчити такі особливості дитини: категорія порушення і конкретний клінічний діагноз; збережені сторони психіки, можливості дитини; структура порушення: первинний дефект, вторинні відхилення, наявність педагогічної занедбаності; наявний рівень знань, вмінь і навичок дитини стосовно відповідного стандарту освіти; вплив порушення на здатність дитини до навчання, її поведінку, спілкування; індивідуальні особливості пізнавальних процесів; темп діяльності і динаміка втомлюваності; самооцінка і ставлення дитини до власних труднощів у навчанні, спілкуванні тощо; особливості емоційно-вольової сфери; характерологічні особливості; поведінка дитини; рівень самостійності; спрямованість особистості дитини (інтереси, потреби, схильності, можливості, цінності).

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма для учнів інклюзивного класу з порушеннями психофізичного розвитку розробляються на основі типових навчальних планів і програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з відповідною

їх адаптацією з урахуванням конкретної категорії порушення та індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дитини.

Методична робота може складатись із декількох компонентів: 1) загальні питання інклюзивної освіти; 2) психолого-педагогічна характеристика дітей з психофізичними порушеннями; 3) корекційна методика навчання і виховання дітей з психофізичними порушеннями в умовах інклюзивного навчання; 4) зміст і методи роботи з батьками учнів інклюзивного класу. Зупинимось докладніше на 2-му і 3-му компонентах, від оволодіння якими найбільше залежить реалізація корекційних цілей у процесі навчання. Психолого-педагогічна характеристика дітей з психофізичними порушеннями: - особливості розвитку дітей з певною категорією порушення (залежно від класу, у якому працює педагог); - вплив психофізичних особливостей дитини на засвоєння нею навчальних навичок; - зміст індивідуального підходу до дітей залежно від категорії порушення та індивідуальних особливостей розвитку. Корекційна методика навчання і виховання дітей з психофізичними порушеннями в умовах інклюзивного навчання: - аналіз корекційного компоненту навчальних програм відповідно до державного стандарту спеціальної освіти; - реалізація корекційних цілей у процесі навчання і виховання дітей (на уроках, під час виконання домашніх завдань, на виховних заходах); - корекційна спрямованість методики інклюзивного навчання учнів (залежно від категорії порушення та з урахуванням специфіки предмету викладання); - організація безконфліктної соціальної взаємодії вихованців з різними рівнями психофізичного розвитку; - співробітництво із спеціалістами, які забезпечують власне корекційний компонент навчального плану та надають реабілітаційну допомогу; - детальне вивчення спеціальних засобів корекції у навчально-виховному процесі та режимі дня.

Практичне заняття № 6 6 години

Вирішення практичних завдань. Реалізація корекційно-розвиткового компоненту інклюзивного навчання.

Питання для обговорення:

1. Поясніть значення понять «корекційна спрямованість навчання», «корекційно-розвитковий компонент освіти».
2. Хто проводить корекційно-розвиткові заняття з учнями інклюзивних класів і вихованцями інклюзивних груп?

Завдання для самостійної роботи

1. Надайте характеристику засобів корекції у навчально-виховному процесі та режимі дня інклюзивного закладу.
2. Якою є роль батьків у команді психолого-педагогічного супроводу і реалізації корекційного компоненту інклюзивної освіти?

Рекомендована література: [1], [4], [5], [9], [14], [17].

Тема: Управління та методичний супровід навчального процесу в спеціальних та інклюзивних закладах освіти.

Лекційне заняття № 7 4 години

План

1. Завдання науково-методичної роботи в спеціальній освіті.
2. Функції та принципи науково-методичної роботи.
3. Форми організації і форми проведення науково-методичної роботи з педагогами на різних рівнях системи освіти.
4. Особливості планування науково-методичної роботи.
5. Контрольно-аналітична діяльність за освітнім процесом у спеціальному закладі освіти.

Теоретичний блок. Державний стандарт охоплює Базовий навчальний план, загальну характеристику інваріантної і варіативної складових змісту базової та повної середньої освіти, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Виконання вимог Державного стандарту є обов'язковим для всіх навчальних закладів, що надають загальну середню освіту. Інклюзивні школи мають враховувати й державний стандарт спеціальної освіти, який визначає вимоги до рівня освіченості дітей з особливими освітніми потребами. Державний стандарт спеціальної освіти є державним документом, який враховує особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами. В основу Державного стандарту спеціальної освіти покладено інноваційний підхід до навчання дітей з особливими освітніми потребами: - інклюзивне та інтегроване навчання; - білінгвальне (двомовне) навчання дітей глухих та із зниженим слухом (уведення української жестової мови як навчального предмета та засобу навчання); - формування життєвої компетентності у процесі навчання та реабілітації дітей з особливими освітніми потребами; - формування життєвої компетентності у дітей з розумовою відсталістю як умови їх соціальної інтеграції, здатності застосовувати здобуті знання і вміння у практичній життєдіяльності

Державний стандарт складається із: Базового навчального плану для дітей з особливими освітніми потребами; загальної характеристики інваріантної та варіативної складових змісту освіти дітей з особливими освітніми потребами; державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки таких дітей.

Оформлення ділової документації фахівців є одним із показників їхньої роботи. Проте наявна нормативно-правова база не завжди містить точні вказівки щодо цього, через що у педагогів, психологів доволі часто виникають проблеми з веденням документів. Практика вітчизняної інклюзивної освіти свідчить, що на разі у спеціалістів команди психолого-педагогічного

супроводу дітей з особливостями психофізичного розвитку в інклюзивних закладах також виникає багато запитань, на які відсутні або подвійні відповіді в законодавчій базі, немає роз'яснень і на рівні методичних листів. Аналіз питань, які найчастіше повторюються фахівцями у процесі консультування з діловодства, і призвів нас до підготовки орієнтовних зразків документації, яка має бути підготовлена корекційними педагогами (вчителями-дефектологами) для роботи з учнями інклюзивних класів.

В умовах інклюзивного навчання корекційно-розвиткову роботу проводять не лише корекційні педагоги, а й вчителі загальноосвітніх предметів. Наголосимо, що перспективні (у вчителя) та календарні плани корекційно-розвиткової роботи складаються на основі спеціальних навчальних програм і відповідно до потреб дитини. Учні з порушеннями психофізичного розвитку, незалежно від типу й форми навчання, навчаються за спеціальними освітніми стандартами, тобто за програмами, які відповідають нозології порушення. Для учня інклюзивного класу (як і при індивідуальній формі навчання) окрім цього враховуються індивідуальні потреби й можливості дитини, тому зміст і темпи програми можуть індивідуалізовуватись. Це передусім має враховувати вчитель початкових класів і вчителі-предметники. Вся корекційно-розвиткова робота проводиться на матеріалі навчальних програм. Особливо це стосується дітей, у яких первинно чи вторинно порушена пізнавальна діяльність. Відповідно, вчитель-дефектолог при плануванні корекційно-розвиткової роботи враховує ту програму, яка обрана фахівцями команди супроводу разом із батьками для учня інклюзивного класу, з урахуванням категорії порушення, потреб і можливостей дитини. Плани роботи мають бути узгодженими між корекційними педагогами й вчителем/вчителями.

Для ефективного проведення навчально-корекційної роботи і визначення індивідуального підходу до дитини необхідно вказати клінічний діагноз її порушення.

Внутрішкільний контроль в інклюзивному закладі. Однією з умов ефективності роботи будь-якого закладу освіти є грамотно організована система внутрішнього контролю за результативністю професійної діяльності педагогічного колективу. Процес контролю складається з установавання стандартів, виміру фактично досягнутих успіхів і внесення змін у випадку, коли отримані результати істотно відрізняються від установаваних стандартів. Означена проблема повною мірою стосується й інклюзивних шкіл, адже у кожному сучасному навчальному закладі має бути створена чітка система контролю за навчально-виховним процесом. Проте, в інклюзивних закладах є певні труднощі внутрішнього контролю, обумовлені різними причинами, зокрема: розмитістю вимог і відсутністю чітких державних стандартів до комплексного навчально-методичного забезпечення інклюзивної освіти;

загальноосвітньою фаховою підготовкою керівників шкіл при відсутності вузькоспеціалізованої, пов'язаної з менеджментом інклюзивного закладу. Як свідчить закордонний досвід, ці проблеми можуть бути розв'язаними за умови введення в інклюзивному закладі посади заступника директора (методиста) з питань інклюзивного навчання. Тоді ця особа несе повну відповідальність за контроль організаційного та навчально-методичного забезпечення процесу навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку. Проаналізуємо зміст такого контролю.

Практичне заняття № 7 6 години

Семінар. Управління та методичний супровід навчального процесу в спеціальних та інклюзивних закладах освіти.

Питання для обговорення:

1. Поясніть поняття «методичний супровід».
2. Як здійснюється контроль-аналітична діяльність за освітнім процесом у спеціальному закладі освіти?
3. Які завдання та функції інклюзивно-ресурсних центрів?

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати приклад документації з закладу освіти з інклюзивним навчанням.
2. Розповісти розподіл обов'язків для ведення документації.

Рекомендована література: [3], [5], [9], [11], [12], [20].

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичні заняття	0-3 бали	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови сторонньої допомоги.
	4-6 бал	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні

		матеріали виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	7-10 бали	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Не припускається помилок при їхньому виконанні. Здобувач виступає експертом практичних завдань, що виконали однокурсники.
Самостійна робота	0-2 бали	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	3-5 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	6-8 балів	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	9-10 балів	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацію у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без помилок виконує та аналізує практичні завдання.
Письмова робота	0-2 бали	Здобувач не менше ніж на 50% завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	3-6 балів	Здобувач на 51% - 70% завдань надав правильну відповідь – середній рівень знань
	7-8	Здобувач на 71% - 90% завдань надав правильну

	балів	відповідь – достатній рівень знань
	9-10 балів	Здобувач на 91% - 100% завдань надав правильну відповідь – високий рівень знань
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (тези)	1 бал	Представлений текст не є по формі тезами (підміняється рефератом, доповіддю).
	2-3 бали	Тези не відповідають необхідному обсягу, змістовні зв'язки тексту тез з цитованими науковими текстами відсутні, внутрішня логіка есе порушена (текст є аплікацією з власної думки і «цитат» з наукових текстів). Представлено власну позицію за визначеною проблематикою на побутовому рівні без аргументації.
	4-9 балів	Тези відповідають необхідному обсягу, власна позиція здобувача формально підкріплена посиланнями на наукову літературу за відсутності змістовних зав'язків з цитованими науковими текстами. Проблема розкрита при формальному використанні фахових термінів. Власна думка не достатньо аргументована практичними фактами.
	10-14 балів	Тези відповідають необхідному обсягу, власна позиція викладена. Проблема розкрита з використанням основних термінів і понять у контексті відповіді (теоретичні зв'язки й обґрунтування не присутні або явно не простежуються). Наведено аргументацію своєї думки з опорою на факти. Проте наукове обґрунтування виконано схематично, позиція здобувача і наукові тексти формально узгоджені, при цьому внутрішня логіка тексту розмита.
	15-19 балів	Тези відповідає необхідному обсягу, власна позиція викладена аргументовано. Проблема розкрита на теоретичному рівні, з обґрунтуваннями, з достатнім використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Власна думка аргументована практичними фактами.
	20 балів	Тези відповідають необхідному обсягу, власна позиція викладена грамотно і самостійно. Проблема розкрита на теоретичному рівні, у зв'язках і з обґрунтуваннями, з точним і повним використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Робота логічна, послідовна, композиційно чітка. Дано аргументацію своєї думки з опорою на практичні факти.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (заліку)

Для навчальної дисципліни «Актуальні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти» навчальним планом передбачено підсумковий контроль у формі заліку. Кількість балів, необхідних для заліку (не менше 60), студент отримує під час участі у практичних заняттях, виконання всіх видів самостійної роботи

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Актуальні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти» за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі усного екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач вищої освіти може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів не менше як 40. Накопичені здобувачем бали під час вивчення навчальної дисципліни не анулюються, а сумуються. Оцінка за екзамен не може бути меншою за кількість накопичених ним балів. Загальна оцінка розраховується як середньоарифметична.

Бали	Критерії
0 балів	Здобувач не відповідає на запитання.
1-5 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; використовує елементарні прийоми виконання практичного завдання.
6-10 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; виконує частину практичного завдання.
11-15 балів	Здобувач надає відповіді на запитання в цілому правильні, але здобувач припускається помилок у визначеннях. Здобувач робить власні висновки, наводить приклади практичного використання; виконує практичне завдання з незначними огріхами.
16-20 балів	Здобувач надає відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання; відповідаючи, здобувач розмірковує, робить власні висновки виконує правильно практичне завдання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 А)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення

	<p>навчальної дисципліни виконуючи практичні завдання у сфері публічного управління та адміністрування. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.</p>
<p>Добре (82-89 B)</p>	<p>Здобувач демонструє знання, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері публічного управління та адміністрування, але припускається несуттєвих помилок. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.</p>
<p>Добре (74-81 C)</p>	<p>Здобувач на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо зміни психологічних форм, методів роботи у сфері публічного управління та адміністрування при заданій зміні вихідних параметрів. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.</p>
<p>Задовільно (64-73 D)</p>	<p>Здобувач розуміє основні положення навчальної дисципліни, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач розуміє практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників. Розуміє основні правила, морально-етичні норми психологічного аспекту управління у сфері публічного управління та адміністрування.</p>
<p>Задовільно (60-63 E)</p>	<p>Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними положеннями на мінімально допустимому рівні. Знання щодо організації психологічної роботи у сфері</p>

	публічного управління та адміністрування несистемні, фрагментарні. Виконання практичних завдань, формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; демонструє нестійкі навички міжособистісної взаємодії. але відсутнє глибоке розуміння логіки психічних процесів в організації та управлінні.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач має фрагментарні знання, опанувавши менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. Відсутнє цілісне усвідомлення навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. Здобувач допускається до повторного складання заліку.
Незадовільно (0-34 F)	Здобувач не виконує вимоги програми навчальної дисципліни: не сформовані знання уміння та навички. Здобувач не допускається до заліку та проходить повторне вивчення дисципліни.

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Оцінювання: індивідуальне опитування, колективна співбесіда, перевірка виконання практичних завдань, формування дидактичного портфоліо, письмове опитування, презентація результатів самостійної роботи, екзамен.

Демонстрування результатів навчання: дискусія, усні доповіді, робота в команді, тренінг, презентація результатів самостійної роботи.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Бондар В.І. Історія олігофренопедагогіки : підручник – Київ.: Знання, 2017. 375 с.
2. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навчальний посібник – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2019. 308 с.
3. Даніелс Елен Р. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх закладів – Львів: Надія, 2019. 256 с.
4. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навчально-методичний посібник / кол. упорядників: Патрикеева О.О., Софій Н.З., Луценко І.В., Василяшко І.П.; за заг. ред. В.І.Шинкаренка. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2018. 96 с.

5. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навчально-методичний посібник / [Колектив авторів; За заг. ред. С.П.Миронової]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 192 с.
6. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навчально-методичний посібник / [Колектив авторів; За заг. ред. С.П.Миронової]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. Частина 2. 184 с.
7. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : підручник / С.П.Миронова. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. 260 с.
8. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – Київ: ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvnenavchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>.

Допоміжна література

9. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення: навчально-методичний посібник / [кол. авторів; за заг. ред. С.П.Миронової]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. 236 с.
10. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія – Київ.: Самміт-Книга, 2017. 272 с.
11. Корекція психосоціального розвитку дітей із церебральним паралічем у реабілітаційному центрі : навч.-метод. посіб. / Т.Д. Ілляшенко, А.Г. Обухівська, О.В. Романенко, Н.С. Скрипка. – Київ. : Духовна вісь, 2018. 155 с.
12. Мартинчук О.В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія. К.: Вид-во учбової літератури, 2018. 420 с.
13. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2017. – 304 с.
14. Миронова С.П. Роль педагогічної оцінки в соціальній та психологічній адаптації учнів з особливими потребами до інклюзивного навчання // Нові технології навчання: Збірник наукових праць / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України; Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Вінниця-Київ, 2017. С. 174 – 177.
15. Соколова Г. Б. Теоретичні аспекти психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в психолого-педагогічних дослідженнях. Особлива дитина: навчання та виховання. 2018. № 2. С. 36–44.

16. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: Підручник. – Частина I. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). – Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. 238 с.
17. Федоренко С.В. Тифлодидактика: навчальний посібник для студентів ВНЗ. – Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2019. 144 с.
18. Forostian O., Scopus Indexed. International Journal of Management (IJM) Volume 11, Issue 5, May 2020, pp. 286-298./ Management of Key Performance Indicators by Heads of Higher Education Institutions.
19. Форостян О. І., Соколова Г. Б. Особливості емоційного вигорання педагогів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. Наука і освіта. 2021. №2. С.53–59.
20. Шульженко Д.І. Корекційний розвиток аутичної дитини: (книга для батьків та педагогів) – Київ.: Д.М.Кейдун, 2019. 344 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>
2. Державний стандарт початкової базової і повної освіти [Електронний ресурс] // Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011>.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] // Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/607-2013>.
4. Міжнародні документи зі сфери інклюзивної освіти [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ussf.kiev.ua/news/323/>
5. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL : <http://www.mon.gov.ua>
6. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт. URL : <http://odnb.odessa.ua/7>.
7. Пошукова система Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського. – Режим доступу до електронних ресурсів - <http://www.nbuv.gov.ua/https://bohdan-books.com/upload/iblock/959/95942b36fe176c03a78e2ec0e7e287c7.pdf>
8. Стратегія розвитку інклюзивної освіти в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuyedlyagromadskogo-obgovorennya-nacionalnu-strategiyu-rozvitku-inklyuzivnoyi-osvitina-2020-2030-roki>.